

CELEBHATÁS: SZALÁH ÉS A MUSZLIMELLENESSÉG CSÖKKENÉSE

<https://doi.org/10.18030/socio.hu.2026.2.94>

Cikkazonosító: e202623

Azon meggyőződésünktől hajtva, hogy a túlzásba vitt specializáció, a semmiről való mindentudás irányába mutató szakszerűség eluralkodása árt a szakmának, Hajdu Gáborral, Huszár Ákossal és Illéssy Miklóssal évek óta közösen áttanulmányozunk és megvitatunk olyan tanulmányokat, amelyeknek szinte semmi köze nincs ahhoz, amit kutatunk. Úgy is lehet ezt mondani, hogy munkánkban nem használható, felesleges műveket olvasunk. Ám közben sokat tanultunk belőlük (s nem csupán eredményeikből, de hibáikból is!), s úgy vélem, hogy talán érdemes ezekre a művekre felhívni mások figyelmét is, ezért elhatároztam, hogy a beszélgetéseink alapján készülő kritikai ismertetést ebben a rovatban közreadom.

A választott művek között lehetnek olyanok, amelyek túllépnek a szociológia konvencionális keretein, s pszichológiai, politológiai, közgazdasági vagy antropológiai elméleteket taglálnak és módszereket alkalmaznak. Úgy gondolom azonban, hogy ez a tudatos „lazaság” helyénvaló, ha komolyan vesszük a szociológia eredeti jelentését: társadalomtudomány.

A kiválasztott művek általában műhelytanulmányok, s nem ezek megjelent változatai. Úgy gondolom ugyanis, hogy mivel nem szakirodalmi összefoglalót, hanem kritikai elemzést készítek, ezért a befejezetlenség, a csiszolatlanság, a nyersesség nem hátrány. Természetesen azok számára, akik kíváncsiak a művek végső változatára, az ehhez vezető linket (amennyiben ez már elérhető) minden esetben megadom.

Az itt vizsgált kiváló mű² egyetlen, a címben megfogalmazott kérdésre keres választ: Csökkenhet-e egy celeb hatására az előítéletesség mértéke? A tanulmány szerzői a kérdés megválaszolására a Liverpool csatárának, Mohamed Szaláh-nak a példáját elemezték, még hozzá módszertanilag kifinomult és elméletileg igényes módon.

¹ ELTE Társadalomtudományi Kar; ELTE Társadalomtudományi Kutatóközpont Szociológiai Kutatóintézet.

² Marble, W. – Mousa, S. – Siegel, A. A. (2021) Can exposure to celebrities reduce prejudice? The effect of Mohamed Salah on Islamophobic behaviors and attitudes. *American Political Science Review*, 115(4), 1111–1128. <https://doi.org/10.1017/S0003055421000423>

KI SZALÁH?

Nem teljes életrajzot vagy egy futballista teljesítményét méltató/kritizáló értékelést készítettem, hanem kiválogattam azokat a Szaláh-jellemzőket, amiket később az eredmények értelmezéséhez fontosnak tartottam:³ a teljesítmény kimagasló színvonalát, a többségi társadalomban előítélettel sújtott vallás gyakorlásának jól látható módját, illetve a többségi társadalom értékrendjébe jól illő családi életet:

1. Szaláh (Mohamed, „akit mindenki csak „Mo”-nak hív”) a Liverpool 34 éves csatára. 2017 óta a Liverpoolban focizik és tagja az egyiptomi válogatottnak. Ő volt a csapat legdrágább játékosa: 435 mérkőzésen játszott és 255 gólt lőtt (ami a klub történetében a harmadik legtöbb). Kétszeres angol bajnok, de volt FA- illetve ligakupa-győztes, és 2018-ban tagja volt a Bajnokok Ligáját elnyerő csapatnak is. Négyyszer nyerte el a legtöbb gólért járó aranycipőt, háromszor volt az év angol, kétszer pedig afrikai labdarúgója. A hírek szerint 2026-ban távozott a klubból⁴, a piaci értéke (két sérülés után is) közel 30 millió angol font. 2017 óta egyszer kapott piros, kevés alkalommal (mindössze tízszer, tehát évente kb. egy alkalommal) sárga lapot. A fentiek alapján (egy – persze nem létező – médiafogyasztó átlagszurkoló értékrendjét elképzelve) Szaláh celebsége jól érthető, hiszen csatár (ami eleve egy futballcsapat legmenőbb „beosztása”), nagy „gólvágó” (márpedig a focit gólrátétlenség), mindezt egy élcsapat sikeres periódusában teszi. Nyilván nem rontja népszerűségét az, hogy sokat játszik, s alig szabálytalankodik (amit persze részben csatári pozíciója (különösen, hogy szélsőt játszik) is befolyásol, illetve hogy sok pénzt ér.
2. Gyakorló muszlim, aki betartja a vallás étkezési előírásait, s gólörömet is a hagyományos földreborulós imádság (*szudzszúd*) formájában fejezi ki, de van karácsonyfájuk is. Azaz, vallásos, és hitét vállalja is, ám ezt ötvözi a többségi társadalom által megbecsült ceremónia elfogadásával, ami az integritás és az integritás egyidejű megvalósulása.
3. Tizenhárom éve rendezett családi életet él gyerekkori szerelmével. Két lánya van. Ramadan idején hazatogatnak az egyiptomi faluba, ahol születtek, s melyet anyagilag is támogatnak (az iskolát, az öntözőrendszert és a mentőállomást). Vagyis, nukleáris családmódban él, feleségéhez hű, és gyerekeit szereti. Ugyanakkor hű a gyökereihez is, s ezt nem üres gesztusokkal, hanem anyagi segítséggel (de nem fegyverekkel, hanem szociális jellegűekkel) fejezi ki.

A KONTAKTHIPOTÉZIS ÉS A 2.0-ÁS VÁLTOZAT: A PARASZOCIÁLIS ELMÉLET

Az 1950-es években szociálpszichológusok vetették fel, hogy az előítéletesség nem légtüres térben létező egyéni jelenség, hanem összefügg a személyt körülölelő világban végbemenő folyamatokkal, egyebek között azzal, hogy az illető ismer-e az adott kisebbségbe tartozó embert. Egy szociálpszichológiai alpműben (magyarul: Allport 1957) a szerző ezt úgy fogalmazta meg, hogy a személyes ismerősök létezése csökkenti az előítéletes gondolkodás esélyét. Egy kétezres évek elején született elemzésükben Pettigrew és Tropp (2006) több mint 500 empirikus tanulmány következtetéseit tekintették át, amelyek egyrészt igazolták a kontakthipotézist, másrészt továbbfejlesztették annak más szociológiai és pszichológiai tényezőkkel való összefüggé-

³ Az életrajzvázlat készítése során a következő forrásokat használtam: https://hu.wikipedia.org/wiki/Mohamed_Szal%C3%A1h, <https://www.liverpoolfc.com/news/mohamed-salah-leave-liverpool-end-season> (ehhez a március végi bejegyzéshez több mint három és félmillió „like” és több mint 170 ezer komment tartozik az Instagramon). <https://www.soccerway.com/player/salah-mohamed/08FBycgB/>, <https://www.liverpoolecho.co.uk/sport/football/football-news/mohamed-salabs-wife-sister-agent-33653960>

⁴ Azóta meg is érkezett Törökországba, ahol fáraóként fogadták <https://telex.hu/sport/2026/08/06/mohamed-salah-trabzonspor-fogadtatas>

séről való gondolkodást.

Magyarországi kutatások is igazolták az elméletet, de felhívták a figyelmet arra is, hogy a személyes kapcsolatok előítéletességre gyakorolt hatása távolról sem tekinthető általánosnak. Így Dencső és Sik (2007) azt találták, hogy míg a menekültek esetében a személyes ismeretség csökkentette az előítéletesség mértékét, ugyanilyen hatás nem volt kimutatható a homoszexuálisok és a romák esetében, továbbá hogy a kapcsolat hatása a lakóhely és az életkor függvényében is eltérő lehet.

Szalai és Simonovits (2012) ezzel szemben azt találták, hogy a zsidók, az afrikaiak, az arabok, a kínaiak és a cigányok esetében egyaránt kimutatható, hogy az adott származású ismerős léte jelentősen megnöveli a gyerek ebből a társadalmi csoportból származó gyerekkel való barátkozásának támogatottságát.

Manapság, mikor a média már nem a nyomtatott sajtót, a rádiót és a televízió egy kezdetleges változatát jelenti, hanem csatornák (köztük az új hírek folyamatos megtermelésére szakosodott csatornák) száza- it, internetes felületek ezreit és influenszerek sokaságát, ahonnan gondolatok és termékek értékesítésével bombázzák a népet, megteremtődött az igény a celebre, pontosabban a celeb folyamatos (újra meg újra) termelésére. Ebben a helyzetben létrejött a „nem valóságos személyes ismerős”, aki részévé vált minden- napjainknak, befolyásolja gondolkodásunkat, meghatározza nézeteinket stb. Ehhez a fiktív személyes ismerőshöz való viszonyt kutatja az eredeti kontaktelmélet kiterjesztéseként a 2.0-ás változat, vagyis a paraszociális kontaktelmélet.

Ez az elmélet azt vizsgálja, hogy a tömegkommunikáció által „előállított” fiktív ismerősök hatnak-e értékrendünkre, illetve leszűkítve az eredeti kontaktelmélet kérdéskörére:⁵ a valamilyen védett tulajdonságú celebek mint fiktív személyes ismerőseink, csökkentik-e az előítéletességünket az adott csoporttal szemben.

A jelenséget már az 1950-es években leírták, de az igazi alapmű (Schiappa–Gregg–Hewes 2005) csak a huszonegyedik század elején íródott meg. Az ennek kapcsán megszületett empirikus kutatások ugyanolyan következtetésekre jutottak, mint az eredeti kontaktelmélet, vagyis a „kisebbségi” celebekkel való fiktív viszony is csökkenti az előítéletességet, részben mert a pozitív megjelenítés hatására megnő az esélye, hogy az adott kisebbség többi tagját is kedvezőbb színben lássuk, részben, mert ha azt tapasztaljuk, hogy sokan mások is így éreznek, akkor ez számunkra is megkönnyíti a szimpátia érzését.⁶

EGY SZÉPSÉGES PÉLDA

Elemzésem egy olyan tanulmányról szól, amely azt vizsgálja, hogy vajon – a paraszociális elméletnek megfelelően – egy muszlim vallású focistaceleb csökkenti-e csapata szurkolótáborának előítéletességét. A választ többféle módszer alkalmazásával kísérelték meg a szerzők, s tovább növeli elemzésük érvényességét, hogy az elemzés során erős önkritikával kezelték a megszülető válaszokat.

A tanulmány elején felsorolt jellemzők alapján a főszereplő celebségét igazolni lehetett. Ennek alapja a focista tehetsége, amit egy 2018-ban, a Liverpool (és benne Szaláh) sikeres időszakának kezdetén született szurkolói versikével támasztottak alá, amely szabad fordításban így hangzik:

⁵ Amennyiben az ellentétes hatás, hogy a média növelni tudja az előítéletesség mértékét, nem tárgya az elemzésnek.

⁶ Kutatások sokféle előítélettel sújtott csoport esetében kimutatták a fenti hatást (feketék vagy afrikai amerikaiak, melegek, migránsok, muszlimok stb. https://en.wikipedia.org/wiki/Parasocial_contact_hypothesis).

*Mohamed Szaláh egy ajándék, forrása Allah,
Úgy lövi a gólokat, hogy az már unalmas,
Maradj velünk, Mohamed, te hatalmas.*

Továbbá Szaláh esete megfelel a szakirodalomban szereplő – a paraszociális hatást kiváltó/megerősítő – három kritérium mindegyikének: a jelenség hosszabb időn keresztül ismétlődjön, az üzenet pozitív tartalmú legyen, és a kisebbséghez tartozás egyértelműen legyen megjelenítve. Márpedig, mint már írtam, Szaláh évekig a csapat egyik kiválósága volt, szerepét a média döntő mértékben pozitívan mutatta be,⁷ s nem csupán a neve teszi egyértelművé muszlim származását, de mindig a muszlim vallás előírásainak megfelelően és nyilvánosan fejezte ki gólörömét a pályán.

A feltételezett proszociális hatás meglétét három módszerrel tesztelték: a gyűlöletbűntettek számának és a szurkolók Instagramon küldött muszlimellenes tweetjei számának változása alapján, illetve a szurkolótábor leglelkesebb csoportjában végzett kísérlet segítségével.

Az alkalmazott módszerek és a kapott eredmények – a szerzők által is felsorolt korlátai – a következők voltak:

- A gyűlöletbűntettek rendőrség által gyűjtött statisztikájának elemzése egy nagyon szépen felépített kutatási dizájnra alapul és kivitelezése sem hagy komoly kívánnivalót maga után. A modell a rendőrség statisztikájának idősoros elemzésén alapul, amit két szakaszra osztottak: egy Szaláh megjelenése előtti és egy megjelenése utáni időszakra. A liverpooli rendőrség kontrollcsoportjaként az ettől távolabbi városok (ahol feltételezésük szerint gyéresebb a Liverpool-drukkerek gyakorisága) rendőrségeinek statisztikáit használták, s azt feltételezték, hogy ez utóbbiakban nem mutatható ki a Szaláh-hatás. A feltételezés értelemszerűen az volt, hogy a Szaláh megjelenése előtti időszakhoz képest Szaláh megjelenése után csökkent a gyűlöletbűntettek száma, illetve hogy ez a változás csak (inkább?) helyben érvényesült, ahol nagy a hazai drukkolók sűrűsége.⁸

Az elemzés kivitelezésével kapcsolatos fenntartásaim okai a következők: az egyik gond, hogy a megke- resett 39 rendőrség közül csak 25 adatait tudták elemezni, következésképpen a kontrollcsoport adatai ismeretlen mértékben torzítottak lehetnek. A másik, hogy a rendőrségi statisztika egyik legmegbízha- tatlanabb eleme, hogy mit tekintenek gyűlöletbűncselekménynek, mert ebbe a bűnözési kategóriába csak az tartozik, ha az elkövetés fő oka a gyűlölet volt. Továbbá ezek ritka események, ráadásul kevere- dik bennük az etnikai alapú gyűlölet minden más gyűlölködéstípussal (például a nők elleni erőszakkal), végezetül az etnikai alapú bűnözésnek is csupán egy része irányult a muszlimok ellen.

A modellszámítás vázlata az volt, hogy a Szaláh előtti időszakra vonatkozóan megbecsülték a muszli-

7 Tegyük hozzá, azok a reklámok, amelyekben szerepelt, s amelyek a szakirodalom szerint sokban tudják fokozni a nézők körében való ismertséget és rajongást, a többség által kedvelt termékek voltak (Pepsi, Adidas, Vodafone).

8 A nagyon gondosan kivitelezett online módszertani függelékben (<https://www.cambridge.org/core/journals/american-political-science-review/article/can-exposure-to-celebrities-reduce-prejudice-the-effect-of-mohamed-salah-on-islamophobic-behaviors-and-attitudes/A1DA34F9F5BCE905850AC8FBAC78BE58#supplementary-materials>) sem találtunk utalást arra, hogy a kontrollcsoporton belül tettek-e kísérletet a szerzők a kontrolllelemzés Liverpooltól való távolsággal vagy a Liverpool-szurkolók helyi sűrűségével való további finomítására. Az ugyanakkor példamutató, hogy a londoni és manchesteri terrorcselekmények (amik Szaláh megjelenésével egybeestek) esetleges hatására gondoltak, s ezért olyan modellt is kidolgoztak, amelyben ezek a régiók nem szerepeltek. Eltérő eredményt ez a modell az alapmodellhez képest nem eredményezett. Ugyanakkor az a tény, hogy ebben a régióban magas a potenciálisan ellendrukker Everton-szurkolók sűrűsége is, nem tesz jót az adatok belső érvényességének.

mellenességgel feltehetően összefüggő tényezők hatását, s ezt rávetítették a poszt-Szaláh időszakra. Ezután egy Szaláh létét megjelenítő változót is hozzáadtak a modellhez, s azt nézték, hogy ez hatott-e, s ha igen, hogyan, a poszt-Szaláh időszakban a gyűlöletbűncselekmények gyakoriságára. Azt találták, hogy – miközben a vizsgált időszakban a bűncselekmények tizennégy fajtájának a gyakoriságára nem hatott ez a változó – a gyűlöletbűncselekmény gyakoriságát csökkentette. Ez azt sejteti, hogy nem a bűnözés általános javulása magyarázza a Szaláh-jelenséget.

- A második mérési megoldással már nem a teljes lakosság körében, hanem csupán a Twitterhasználó futballrajongók, s közöttük a Liverpool-szurkolók körében vizsgálták a Szaláh-jelenséget. A mérés lényege az volt, hogy a szurkolók Twitterüzenetein belül nézték, hogy Szaláh megjelenésével csökkent-e a muszlimellenes üzenetek aránya. Ezzel a módszerrel a kutatók a muszlimellenesség egy hétköznapi és ezért nagyobb körben (15 millió *tweet*-et vizsgáltak) megjelenő formáján keresztül vizsgálták a Szaláh-hatást. A feltételezés az volt, hogy a 11 milliósra becsült liverpooli tábor esetében a Szaláh-hatás erősebben érvényesült, mint a Manchester United (19 millió), az Arsenal (14 millió), a Chelsea (12 millió), a Manchester City (6 millió) vagy a helyi rivális Everton (kevesebb mint 2 millió) táborában.⁹ A számítások eredménye hasonló lett az előző modelléhez: a poszt-Szaláh időszakban alacsonyabb lett a muszlimellenesség mértéke, mint a pre-Szaláh időszakban, s ez a trend a többi klub szurkolói esetében nem volt megfigyelhető.
- A harmadik mérés egy kérdőívbe ágyazott kísérlet (Koltai–Sik–Simonovits 2015) volt. Ennek során egy még szűkebb körben (olyan Liverpool-rajongók körében, akik a Facebookon jelentkeztek, hogy egy kisebb pénzösszeg fejében kitöltenek egy olyan kérdőívet, amelyben csak olyan állítások szerepeltek, amelyek Szaláh-t pozitívan jellemezték). A kérdőívben szereplő állítások abban tértek el egymástól, hogy hogyan szerepelt bennük Szaláh: mint (angliai) migráns vagy mint a muszlim közösség tagja. Ily módon nem azt vizsgálták, mint az első két mintán, vagyis hogy csökkent-e a muszlimellenesség mértéke, hanem Szaláh pozitív megítélésének a kontextusára voltak kíváncsiak. Azt találták, hogy abban a részmintában, ahol az állítások azt hangsúlyozták, hogy Szaláh vallásos, ott a többi részmintához képest picinykét magasabb volt az iszlám vallás iránti tolerancia, vagyis a Szaláh által képviselt közösség egészére kiterjedt Szaláh pozitív hatása.

A tanulmány összefoglalásában a szerzők egyfelől igazolva látták a paraszociális elméletet, másfelől más példákkal összevetve – Kapernick az amerikai futballban (aki az afrikai amerikaiakkal szembeni diszkrimináció és rendőri erőszak ellen tiltakozott azzal, hogy letérdelt az amerikai himnusz alatt) vagy Özil a Bundesligában (aki előbb politikai nyilatkozatával, majd azzal, hogy a német futball irányítóit faji diszkriminációval vádolta) – azt is hangsúlyozták, hogy ez akkor működőképes, ha a celeb elkerüli a megosztó politikai nézetek megjelenítését.

⁹ Ebből a halmazból válogattak ki véletlenszerűen klubonként 10 000, összesen 60 000, az Egyesült Királyságban élő, s már Szaláh megjelenése előtt is twitterező szurkolót. A tweetekből kiválogatták azokat, amelyekben a muszlim vallással kapcsolatos fogalmak megtalálhatók voltak, majd ezekből kiszűrték azokat, amelyekben a muszlimellenesség tetten érhető volt.

TOVÁBBGONDOLANDÓK

Izgalmas kérdés, hogy mennyiben kultúra- és/vagy politikaikontextus-függő a celebhatás. A mi esetünkben a tanulmány külön alfejezetet szentel az angliai kontextus elemzésének. Legfőbb megállapításai a következők: az 1980-as évek óta a kisebbségekkel szembeni intolerancia csökkent, de a 2001-es terrorcselekmények (és az azóta előfordult angliai terrorcselekmények) miatt a muszlimokkal szembeni ellenségesség megnőtt, amit a médiatartalmak növekvő muszlimellenessége is fokozott. Nem meglepő, hogy 2017 közepéig (mielőtt Szaláh Liverpoolba igazolt) a közvéleménykutatások egyre nagyobb muszlimellenességet mutattak, s a munkaügyi (és lakáspiaci) diszkriminációs adatok, illetve a rendőrség gyűlöletbűntett-statisztikái is a muszlimokkal szembeni előítéletek elterjedtségére utaltak.

Belátható, hogy noha a mű alapjául szolgáló elmélet fontos (s a jövőben várhatóan egyre fontosabb lesz), továbbá az alkalmazott három mérési eljárás nagyon gondosan lett végrehajtva, a kapott eredmények belső érvényessége és összehasonlíthatósága korlátozott.

Ugyanakkor a szerzők azon érve, hogy az eredmények hasonlósága elégséges az elmélet igazolásához, számomra elfogadhatónak tűnik, az elemzés alapján pedig újabb izgalmas kérdések fogalmazhatók meg. Például: Mennyire tartós a celebhatás? A vizsgált esetre vonatkoztatva: Mi lesz, ha Szaláh rosszul játszik (vagy/és viselkedik), illetve (ami már be is következett), ha távozik a csapattól?

HIVATKOZÁSOK

Allport, G. W. (1957) *Az előítélet*. Budapest: Gondolat.

Dencső B. – Sik E. (2007) Adalékok az előítéletek mértékének és okainak megismeréséhez a mai Magyarországon. *Educatio*, 16, 50–66.

Koltai J. – Sik E. – Simonovits B. (2015) A kvanti-kvali áldilemmán túl. *Szociológiai Szemle*, 25(2), 31–49.

Pettigrew, T. F. – Tropp, L. R. (2006) A Meta-Analytic Test of Intergroup Contact Theory. *Journal of Personality and Social Psychology*, 90(5), 751–783. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.90.5.751>.

Schiappa, E. – Gregg, P. B. – Hewes, D. E. (2005) The parasocial contact hypothesis. *Communication Monographs*, 72(1), 92–115. <https://doi.org/10.1080/0363775052000342544>

Szalai B. – Simonovits B. (2012) A személyes ismerős léte és a társadalmi távolság kapcsolata. In Sik E. – Simonovits B. (szerk.) *Abena, Sára, Chen és Ali esélyei Magyarországon*. Budapest: Társi, 44–67.

Elérhető: http://www.tarki.hu/hu/research/migrants/tarki_eia_tanulmanyok_2011.pdf [Letöltve: 2026-08-10].